

doc. JUDr. Jozef Čentéš, PhD.
Generálna prokuratúra Slovenskej republiky
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Trest domáceho väzenia

1. Úvod

Trest je jedným z trestnoprávných následkov spáchaného trestného činu. Pre druhú polovicu 20. storočia je charakteristické, že sa začali hľadať nové formy spravodlivosti, ktoré by nahradili alebo doplnili niektoré tradičné, avšak už nie celkom efektívne trestnoprávne inštitúty. V trestnej politike väčšiny vyspelých štátov sa postupne prejavuje trend obmedzovať ukladanie trestu odňatia slobody a jeho nahradzovanie trestami nespojenými s odňatím slobody.

Dlhodobu sa tejto myšlienke venuje pozornosť na medzinárodných fórach, kde svetlo sveta uzreli viaceré medzinárodné dohody, rezolúcie a odporúčania týkajúce sa danej problematiky.

V tomto kontexte možno vyzdvihnúť rezolúciu č. 16 zo VII. kongresu OSN v roku 1985 v Miláne „k redukcii väzenskej populácie, alternatíve uväznenia a sociálnej integrácii páchatel'ov“, v ktorej je obsiahnutá hlavná idea nového trendu ukladania trestných sankcií, a to „... *ukladanie trestu odňatia slobody ako sankcie poslednej inštancie...*“.

Napr. ide o dokumenty *Rady Európy*: odporúčanie č. R (87)18 k zjednodušeniu trestného konania, odporúčanie č. R (85)11 k postaveniu obete v systéme trestného práva a trestného procesu, odporúčanie č. R (92)17 k jednotnému postupu pri ukladaní trestov, odporúčanie č. R (98)1 k mediácii v rodinných veciach a ďalšie. Z aktivít *Organizácie spojených národov* (OSN) ide napr. o rezolúciu č. 6 o alternatívnych opatreniach v trestných veciach (VI. Kongres, Caracas, 1980) a rezolúciu č. 16 o znížení počtu väzňov, o alternatívach trestu odňatia slobody a o spoločenskej reintegrácii páchatel'ov (VII. Kongres, Miláno, 1985). Rad významných odporúčaní bol prejednaný tiež na následnom (VIII.) kongrese OSN, ktorý sa konal v Havane v roku 1990.

Pod pojmom „alternatívny trest“ sa rozumie *sankcia, ktorú je súd oprávnený uložiť v prípade, kedy by inak mohol páchatel'a odsúdiť na nepodmienečný trest odňatia slobody.* Sudca má pri ukladaní trestu možnosť výberu medzi trestom alternatívnym a trestom odňatia slobody. Tieto tresty predstavujú alternatívu k uväzneniu, k trestu odňatia slobody, a preto sa označujú ako alternatívne tresty.

V roku 2005 došlo na území Slovenskej republiky k rekodifikácii trestného práva, ktorej zámerom, okrem iného, bolo aj zabezpečiť ochranu ľudských práv a slobôd občanov, ich života, zdravia a majetku, vrátane ochrany demokratického zriadenia mimotrestnými prostriedkami vychádzajúca zo subsidiárnej úlohy trestného práva. V oblasti trestných sankcií sa navrhovalo zmeniť filozofiu ich ukladania tak, aby v rámci hierarchie trestných sankcií bol trest odňatia slobody chápaný ako *ultima ratio*, a to najmä v prípade menej závažných trestných činov.

Trest odňatia slobody predstavuje v určitých prípadoch nezastupiteľný prostriedok ochrany spoločnosti a vždy bude dominovať pri trestaní páchatel'ov závažnej trestnej činnosti. Idea alternatívnych trestov však tomuto nespornému konštatovaniu neodporuje, ale zameriava sa na *nahradenie krátkodobých trestov odňatia slobody*, ktoré možno uložiť pri spáchaní menej závažných trestných činov. Skúsenosti z praxe totiž ukázali, že priebehu krátkodobých trestov odňatia slobody nebolo možné úspešne rozvinúť reedukačné a resocializačné procesy, kým na druhej strane izolácia páchatel'a od spoločnosti v prostredí iných páchatel'ov mala často negatívny dopad na samotného odsúdeného.

Zavádzanie a aplikácia alternatívnych trestov súvisí s rozvojom novej koncepcie trestnej politiky – tzv. *restoratívnej justície*, ku ktorej sa zrealizovanou rekodifikáciou trestných kódexov prihlásila aj Slovenská republika. Pre úplnosť možno dodať, že koncepcia restoratívnej justície je spojená nielen myšlienkou alternatívnych trestov, ale, v širšom zmysle, s osobitnou filozofiou *alternatívneho riešenia trestných vecí*, pričom alternatívne tresty predstavujú len jednu z dostupných možností, konkrétne jednu z alternatív v systéme trestného práva hmotného.

2. Systém alternatívnych trestov

V právnej vede neexistuje úplná zhoda v názoroch na to, čo sa považuje za alternatívne tresty. Možno sa stretnúť s názormi vychádzajúcimi z myšlienky, že alternatíva, teda voľba medzi viacerými možnosťami, spočíva v tom, že súd sa pri ukladaní trestu rozhoduje medzi trestom odňatia slobody a iným trestom, a teda akýkoľvek druh trestu nespojený s odňatím slobody je považovaný za alternatívny.

3. Trest domáceho väzenia v Slovenskej republike

Trest domáceho väzenia predstavuje miernejšiu formu obmedzenia osobnej slobody odsúdeného, miernejšiu alternatívu trestu odňatia slobody, ktorá umožňuje, aby páchatel' trestného činu bol ponechaný „na slobode“, v jeho prirodzenom prostredí (sú zachované jeho sociálne, rodinné a ekonomické väzby), ale zároveň čiastočne obmedzuje jeho osobnú slobodu, jeho slobodný pohyb, pričom je vykonávaný dozor nad jeho správaním.

3.1 Legislatívna úprava

Trest domáceho väzenia je zakotvený ako trest samostatný v § 32 TZ, hneď za trestom odňatia slobody. Z jeho hierarchického postavenia (hneď za trestom odňatia slobody) možno usudzovať, že trest domáceho väzenia sa mal stať významnou alternatívou k nepodmienečnému trestu odňatia slobody.

Podmienky aplikácie trestu domáceho väzenia vrátane niektorých aspektov súvisiacich s jeho obsahom a výkonom upravuje **§ 53 TZ. Záonné predpoklady** aplikácie tohto druhu trestu sú veľmi stručne **upravené v ods. 1** predmetného ustanovenia: *„Trest domáceho väzenia až na jeden rok môže súd uložiť páchatelovi prečinu.“*

Z dikcie ustanovenia § 53 ods. 1 TZ nevyplýva, ktoré ďalšie kritériá alebo okolnosti by mal súd zvážiť, aby namiesto nepodmienečného trestu odňatia slobody mohol uložiť trest domáceho väzenia. Sme však toho názoru, že súd pri svojom rozhodovaní musí posúdiť aj ďalšie skutočnosti, ako napr. povahu spáchaného činu, okolnosti prípadu, osobu páchatel'a, jeho pomery ako aj možnosť nápravy, aby dospel k záveru, že takéto rozhodnutie je postačujúce a nie je potrebné uložiť trest odňatia slobody

Obsah trestu domáceho väzenia upravuje ust. **§ 53 ods. 2 TZ**, v zmysle ktorého je odsúdený po dobu výkonu trestu domáceho väzenia povinný:

- v čase, ktorý určí súd, zdržiavať sa vo svojom obydľí vrátane k nemu prináležiacich vonkajších priestorov (ďalej len „obydľí“),
- viesť riadny život a
- podrobiť sa kontrole technickými prostriedkami, ak je táto kontrola nariadená.

Odsúdený by v zásade nemal opustiť svoje obydlie čase, v ktorom má povinnosť podľa rozsudku zdržiavať sa v ňom. Zákon však v **§ 53 ods. 3 TZ** pamätá aj na situácie v živote odsúdeného počas výkonu trestu domáceho väzenia, ktoré majú ojedinelý, náhodný charakter a ktoré si vyžadujú opustenie obydlija odsúdeným práve v čase, v ktorom má inak povinnosť zdržiavať sa vo svojom obydlií. Zákon takéto situácie označuje naliehavým dôvodom. Ak existuje naliehavý dôvod, odsúdený je oprávnený opustiť svoje obydlie počas doby výkonu trestu domáceho väzenia na nevyhnutne potrebný čas, avšak len za splnenia podmienky, ktorou je *súhlas orgánu vykonávajúceho kontrolu výkonu trestu domáceho väzenia*. Tento čas započítava do výkonu trestu.

V **§ 53 ods. 4 TZ** zákonodarca reaguje na prípady, kedy si *odsúdený neplní povinnosti vyplývajúce z trestu domáceho väzenia* (§ 53 ods. 2 TZ). Dôsledkom takéhoto správania odsúdeného je skutočnosť, že *súd premení trest domáceho väzenia na nepodmienečný trest odňatia slobody*. Pri premene trestu alebo jeho zvyšku postupuje súd tak, že dva dni nevykonaného trestu domáceho väzenia sa rovnajú jednému dňu nepodmienečného trestu odňatia slobody. Maximálna možná výmera „premeneného“ nepodmienečného trestu odňatia slobody je teda šesť mesiacov.

Trest domáceho väzenia *nemožno uložiť mladistvému páchatel'ovi*, a to z dôvodu, že zákonodarca nezaradil tento trest medzi druhy trestov, ktoré v zmysle § 109 TZ možno mladistvým ukladať. Sme toho názoru, že práve u tejto skupiny osôb by v mnohých prípadoch ukladanie trestu domáceho väzenia bolo na prospech veci. Vplyv rodinných príslušníkov na mladistvého páchatel'a počas výkonu trestu sa totiž môže pozitívne podpísať pod jeho prevýchovu a resocializáciu.

Výkon trestu domáceho väzenia upravuje § 435 TP. Podľa ods. 1 „ (...) *Kontrolou výkonu trestu domáceho väzenia predseda senátu poverí orgán spravujúci technické prostriedky kontroly odsúdeného alebo probačného a mediačného úradníka.*“. Trestný poriadok teda upravuje dve možnosti kontroly výkonu trestu domáceho väzenia, a to (i) orgánom spravujúcim technické prostriedky kontroly odsúdeného, alebo (ii) probačným a mediačným úradníkom. O konkrétnej forme kontroly rozhoduje predseda senátu, ktorý nariaďuje výkon trestu domáceho väzenia

3.2 Poznatky z aplikačnej praxe

Z oficiálnych štatistík MS SR vyplýva, že za 6 rokov existencie trestu domáceho väzenia v našom právnom poriadku, bol tento uložený *celkovo len 197-krát(!)*. Už na prvý pohľad je jasné, že sa jedná o extrémne nízke číslo. Ešte „úsmevnejšie“ vyznieva tento počet v porovnaní s napr. počtom nepodmienečných trestov odňatia slobody, ktoré boli súdmi uložené za ten istý čas (cca 35-tisíc). O nejako percentuálnom vyjadrení ani nemá zmysel sa zmieňovať. Priam zarážajúcim faktom je tiež to, že trest domáceho väzenia nebol za tento čas *ani 1-krát* uložený v Trnavskom kraji (t.j. ani jedným z okresných súdov v obvode Krajského súdu v Trnave); *1-krát* bol uložený v Bratislavskom a Trenčianskom kraji. Na druhej strane, „najaktívnejšími“ súdmi v tomto smere sú okresné súdy v Banskobystrickom kraji, ktoré trest domáceho väzenia uložili *121-krát*

4. Záver

Možno konštatovať, že rozšírenie druhov trestov o trest domáceho väzenia bolo správnym krokom. Ide o trest, ktorý v sebe kumuluje viacero pozitív, či už z pohľadu osoby odsúdeného ako aj záujmov štátu, spoločnosti. Pri jeho výkone absentujú najmä negatívne javy, ktoré sú spájané s trestom odňatia slobody (narušenie rodinných a spoločenských väzieb, izolácia od pracovného prostredia, hrozba osvojenia si ďalších kriminálnych návykov), čím sa uľahčuje znovuzачlenenie odsúdeného do spoločnosti po výkone trestu. Z hľadiska záujmov štátu je dôležitá tiež úspora verejných financií (v dlhodobom horizonte), ako aj miesta v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody, čo je pri súčasnom stave obsadenosti týchto zariadení nevyhnutné.

Ďakujem za pozornosť